

Z á p i s

z hodnotící komise archeologické výzkumné sezóny r. 2009 ve Znojmě - Hradišti

Účastníci: dle prezenční listiny / celkem 35 + 16 osob/.

Výzkumná sezóna r. 2009 se na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě řídila, tak jako v minulých letech, základními pravidly zakotvenými v Dekretu MK ČR, opravňujícími PdF MU samostatně provádět archeologické výzkumy, dále z doporučení minulé odborné archeologické komise /16.9. 2008/ a také bohatými praktickými zkušenostmi, získanými na tomto velmi složitém multikulturním nalezišti v průběhu 23 výzkumných sezón.

Byla zahájena dvěma drobnými záchrannými akcemi již v měsíci dubnu a květnu. Nakonec proběhla na celkem pěti místech rozsáhlého hradiště a jeho předpolí. Hlavní výzkumná sezóna se uskutečnila až v prázdninovém období a trvala od 5.7. do 21.8. 2009. A to jako hlavní školní výzkum, který již našel pevné místo ve studijním programu nejen našich studentů, ale i studentů jiných fakult a vysokých škol. I když výzkumná sezóna byla oficiálně v terénu ukončena, počítáme s tím, že několik dalších drobných šetření provedeme ještě v zářijovém a říjnovém termínu, za nejvhodnějších podmínek vlhkosti půdy a tím ideální čitelnosti jednotlivých zásahů do terénu. Především máme na mysli dokonalé prošetření a místy i jemné dobrání hrobových jam na pohřebišti a tím došetření všech jejich úprav ve stěnách.

Vlastní výzkum byl veden doc. B. Klímou za aktivní spolupráce jeho žáků, absolventů a současně studentů rozšiřujícího studia archeologie na FF MU /Mgr. L. Kratochvíla – zástupce vedoucího, Bc. J. Kováčika, Mgr. M. Svobodové, Bc. P. Bastlové, Mgr. P. Punčocháře, Bc. L. Bílka, Bc. V. Sedlákové a dalších. Na výzkumu úzce spolupracovali další odborníci, vysokoškolští učitelé, doktoranti a studenti. Lze jmenovat studenty a doktorandy Ústavu antropologie PřF MU /5 antropologů- školící praxe (garant doc. Drozdová), dále Ústavu chemie PřF MU 2 konzervátoři – školící praxe (garant prof. Příhoda), geodeti Mendlova univerzity (garant Ing. Veselý a doc. Ing. Matějík), Katedra archeologie FF UHK (5 studentů archeologie – školící praxe (garant doc. Tichý a doc. Kovárník). Dále aktivně spolupracovali kolegové z ÚAM FF MU v oblasti geofyziky (Mgr. Milo), ve stejném oboru geofyziky také dr. Hašek z firmy Geopek, v oboru paleobotanika vědeckopedagogický pracovník Západočeské univerzity v Plzni Mgr. P. Kočár, z Technického muzea v Brně Mgr. Hložek a speciální ošetření vzácného nálezu provádí technička R. Pelíšková ze stejného pracoviště. Odborná posouzení v oblasti paleobotaniky poskytli pracovníci Mendlovy univerzity (doc. Pavloušek – vinná réva), RTG snímkování provedl Ing. Baláš z FSI VUT v Brně. Připravena je spolupráce s prof. K. Stránským a Ing. Ptáčkovou ze stejného pracoviště při metalografických analýzách vybraných železných výkovků. Po převozu kosterního materiálu do Brna na PřF MU provedou stomatologický výzkum MUDr. Šimeček a MUDr. Šabatová. MUDr. Šimeček aktivně spolupracoval při studiu chrupu obyvatel velkomoravských Mikulčic. Dále bude také na PřF MU proveden parazitologický výzkum (garant doc. Drozdová).

Závěrem úvodu je třeba připomenout, že letošního výzkumu na Hradišti ve Znojmě se zúčastnilo přes 110 spolupracovníků, kteří stejně jako v předchozích letech pracovali zcela zdarma a letos nebylo již možno jejich práci odměnit ani zaplacením obědů v hodnotě 50,- Kč. I tyto obědy si spolupracovníci platili sami. Za dobře odvedenou práci jim proto rozhodně náleží velké poděkování. Významně přispěli ke splnění všech úkolů záchranných výzkumů i obohacení informací o velkomoravském hradišti sv. Hypolita.

Přítomné účastníky komise seznámil vedoucí výzkumu s dosaženými výsledky. Za použití powerpointové prezentace představil jednotlivé záchranné akce. Na všech místech byl již výzkum proveden, ukončen a budoucí staveniště již koncem července t.r. předána stavebníkům.

1/ Záchranný výzkum „sonda Zezula“

probíhal o několika víkendech v dubnu a květnu 2009 při samém východním okraji hradištské ostrožny. Vyvolala jej přístavba garáže u rodinného domu manželů Zezulových. Skrývka proběhla klasickou cestou – ručním oddrnováním a následně prošpachtlováním poměrně mělkého hlinitého pokryvu skalního skeletu pouze v prostoru budoucí stavby. Výzkumem se podařilo zachytit část okrajové sídlištní plochy s několika mělkými zásahy a nárožím slovanské /velkomoravské/ obytné stavby. Zkoumaný prostor dosahoval rozměru pouhých 3 x 7 m. a navíc se jeho středem ve směru S – J táhl 40 cm široký výkop vodovodní přípojky, který zasahoval až do skalního podloží.

Výzkum na tak malé ploše nemohl přinést závažná zjištění. Jen doplnil mozaiku poznání tohoto prostoru Hradiště, skládanou po letech vlastně jen z takových drobných šetření. Z nálezů lze jmenovat menší kolekci střepů keramiky, zvířecí kosti /prase, pes/ a několik drobných nálezů /přeslen, šídlo/.

2/ Záchranný výzkum „sonda statek – kanalizace“

probíhal o víkendech v měsíci květnu a byl vynucen neudržitelnou situací v areálu proboštského statku. Budovy naší expedice jsou dosud, jako dva poslední objekty na celém Hradišti, napojeny jen na kanalizační jímku, která nestačí. Proto bylo třeba provést výkop kanalizace ze statku k ulici Křižovnické, kudy prochází trasa hlavní odpadní stoky. Rýhu o šíři 60 cm zahloubil až do skalního podloží bagr. A to za asistence archeologů, kteří následně provedli detailní prošetření stěn úzkého výkopu. Pod mocnou vrstvou navážek a srovnávání terénu, navíc také až na skálu porušeného základy zdi stáje a širokým výkopem pro znojemské centrální vodovodní potrubí /šíře 250 cm/, jsme nad skalním podložím zachytili poměrně slabou šedočernou kulturní vrstvu a několik porušených, do skály mělce zahloubených objektů /6 objektů/. Z nich byly vyzvednuty pouze drobné střepy hlavně velkomoravské keramiky.

3/ Záchranný výzkum „sonda Herich“ – stavba rodinného domu.

představoval hlavní a dosti rozsáhlý výzkum na ploše 13x25m (325m²) v areálu opevněného předhradí. Měl se uskutečnit již v loňském roce (2008), ale stavebníkovi se nepodařilo včas si vyřídit všechna potřebná povolení a následně ani neodstranil stojící staré stavení s hospodářskými objekty. Asanace proběhla až v jarních měsících t.r. a poté jsme na volné ploše mohli ihned přistoupit k přípravě záchranného výzkumu, který probíhal v červenci a 1.8. byla parcela předána stavebníkovi. Terénní situace zde byla velmi špatná. Skrývku mělkého hlinitého pokryvu skalního podloží jsme provedli ručně. V severní polovině kryla skálu pouze slabá hlinitá a dokonale promíchaná /převrácená/ vrstva o mocnosti 5 – 40 cm. Novověký materiál se běžně objevoval až na podložní skále. Přesto jsme dokázali na ploše zachytit porušený a do skály 20 – 30 cm zasekaný velkomoravský dům se zbytky kamenné pece v sz. rohu, dále drobné pozůstatky obytného novověkého stavení, postaveného před r. 1850. K němu patřil i ve skále zasekaný sklípek. Nejvýraznější stopy však náležely poslednímu /asanovanému/ stavení, vybudovanému těsně po r. 1850.

4/ Záchranný výzkum „sonda statek – stáj /expozice/“

V souvislosti se stavebními aktivitami Nadačního fondu sv. Hypolita a s dlouhodobým záměrem vybudovat ve vyhořelé a znovu postupně opravované stáji trvalou archeologickou

expozici jsme v červenci přistoupili k sondážnímu řezu pod podlahou této stojící stáje. Místo se nalézá na rozhraní vnitřního velkomoravského hradu a opevněného předhradí a kryje se s linií pravěké, velkomoravské a následně také dnes ještě místy stojící renesanční fortifikace (hradby). Provedený řez upřesnil informace o konstrukci pravěkého valu i jeho využití a úpravě v době 9. století. S tímto výzkumem byli následně účastníci komise seznámeni přímo v terénu.

5/ Záchranný a předstihový výzkum na velkomoravském pohřebišti

probíhal ve dvou samostatných akcích. Nejprve v těsném jižním sousedství novostavby manželů Šobových. A to na okraji terasy, kde připravují stavbu ohradní kamenné zídky. Stavebník ochotně povolil archeologům provést nejprve drobné zjišťovací sondážní řezy, vedené kolmo k novostavbě. Ty zachytily hrobové celky, které byly následně odkryty, prošetřeny a zdokumentovány. Řidší skladba kostrových hrobů (17 hrobů) zde však již dokládá blízkost se východní okraj této velké nekropole. Po provedeném prvním výzkumu jsme byli stavebníkem JUDr. Šobou přímo vyzváni k tomu, abychom navázali na loňské práce a pokračovali dále západním směrem v terénním výzkumu objeveného pohřebiště. Jeho žádost vycházela z ochoty nejen pomoci archeologickému výzkumu dlouho hledaného pohřebiště, ale především z úvahy o tom, že čím dříve budou mít jeho dlouhou parcelu archeologové prošetřenu, tím dříve si bude moci definitivně upravit svoji zahradu a potom již archeology na svůj pozemek nepustí. Tato filosofie majitele parcely nám plně vyhovuje a odpovídá také plánovaným představám dalšího výzkumu, které se váží na zjištění rozsahu objevené nekropole ve směru Z - V.

S výsledky zde provedeného výzkumu byli účastníci komise podrobně seznámeni. Prohlédli si malou výstavku nálezů v kulturním domě, ukázek všech forem dokumentace, situaci na skryté ploše přímo v terénu a výstavku právě konzervačně ošetřovaných nálezů v laboratoři.

Členové komise konstatují:

- že všechny provedené výzkumy a šetření byly uskutečněny standardními metodami na vysoké profesionální úrovni a naprosto splnily svůj cíl i očekávání;
- do výzkumu se aktivně a velmi ochotně zapojila řada odborníků z různých pracovišť. Byla tak navázána úzká interdisciplinární spolupráce, která bude dále pokračovat, rozhodně záhy poskytne řadu hodnotných poznatků a doplní naše vědomosti o různých stránkách života našich předků na Velké Moravě i jejich hmotné kultuře.
- Členové komise vyzdvihli finanční nenáročnost výzkumů, které jsou optimálně propojeny s výukovým procesem na vysoké škole. Při jakékoliv jiné organizační formě by tak náročné výzkumy, jaké jsou archeologickým týmem prováděny na Hradišti sv. Hypolita, představovaly obrovskou finanční zátěž oprávněné organizace.
- za zabezpečení výzkumů vyslovili velký dík zástupcům NF sv. Hypolita, za podporu výzkumu poděkování vedení PdF MU, všem sponzorům a za velmi dobře odvedenou práci v terénu i při prvotním zpracování a ošetření nálezů v nově vybudované a vybavené laboratoři všem spolupracujícím studentům, magistrům i odborníkům.
- Pochvalně se členové komise vyjádřili také o všech formách prezentačních aktivit, k nimž v posledních týdnech přibýly i budované a vkusně upravené paravany.

Členové komise doporučují:

- pokračovat ve všech záchranných výzkumech a předstihových akcích a tak dále dobře zabezpečovat archeologickou ochranu i dohled nad kulturním dědictvím na lokalitě a v jejím zázemí;
- pokračovat ve výzkumu pohřebiště především v místech ohrožených stavební činností a také dále západním směrem s cílem zjištění jeho rozsahu;

- dále rozvíjet interdisciplinární spolupráci s domácími i zahraničními odborníky;
- výsledky výzkumů na Hradišti postupně zpracovávat do podoby nálezových zpráv. (Katalog velkomoravského pohřebiště za r. 2008 je již připravován a jeho základní podoba /zatím o rozsahu 70 stran/ byla k dispozici pro nahlédnutí).

Členům archeologické obce v posledních měsících rozhodně neunikly jisté problémy a názorové nesrovnalosti vázané na náš výzkum. Poprvé se objevily v září roku 2008 při první prezentaci objevu velkomoravského pohřebiště. Tehdy byl vedoucí výzkumu upozorněn na administrativní nedostatky vyplývající z Dohody o provádění výzkumu. Šlo především o včasné ohlašování OZAA, dále pak ZAA a také postupné předávání nálezových zpráv do archivu AÚ AVČR. Přes dosavadní záchranný charakter výzkumu nekropole byla zmíněna nutnost iniciace rámcové dohody o formě příštích výzkumů na ploše pohřebiště. V následné korespondenci si vedoucí výzkumu s ředitelem AÚ AV vyjasnili stanoviska, vysvětlili nesrovnalosti a doc. Klíma se zavázal, že zmíněné formální nedostatky budou postupně odstraněny. Tato korespondence probíhala za přímé účasti děkana PdF, který fakultní výzkum výrazně podpořil /úvazek jednoho odborného pracovníka – Mgr. Kratochvíla/ a současně uložil bezpodmínečné splnění všech povinností vyplývajících z Dohody o provádění arch. výzkumů. Situace se tak od počátku r. 2009 personálně výrazně zlepšila a závazky dané AÚ jsou již postupně plněny. Do konce tohoto kalendářního roku, dle znění našeho závazku, se nám rozhodně podaří dopracovat všechna potřebná oznámení (OZAA i ZAA) do r. 1996, dále budou připraveny další nálezové zprávy (závazek minimálně 3 nálezové zprávy /rok), které odevzdáme do archivu NZ v AÚ AV.

V posledním dopise z 8. 8. 2009 ředitel AÚ AV ČR zatím odmítl iniciovanou dohodu uzavřít s odůvodněním na dosud nesplněné závazky / termín splnění však byl stanoven až na konec r. 2009/ a uvedl 10 podmínek, které by podle něho měly být naplněny k podepsání této vzájemné „Dohody o budoucím výzkumu na velkomoravském pohřebišti“. Uvedené požadavky budou projednány s vedením fakulty, právním oddělením a proděkanem pro vědu a výzkum PdF MU. Při projednávání požadavků specifikujeme a upřesníme stanoviska a rozhodně dojdeme k závěru, se kterým se ztotožní obě strany, ale který především poslouží k prospěchu vědeckého poznání a také k dalšímu výraznějšímu zviditelnění Znojma. A to jako předního velkomoravského centra. Členové komise jasně doporučili /až na jediného zástupce AÚ AV, který hovořil pouze o nedestruktivním šetření/ ve výzkumu pohřebiště pokračovat. Všichni si totiž jasně uvědomujeme nesmírný význam tohoto objevu slovanské nekropole, na který se čekalo čtvrt století a který může podstatně posunout naše poznání a do stále probíhající diskuse vnést s novým světlem konečné závěry.

Na archeologický výzkum Hradiště sv. Hypolita ve Znojmě jsme dosud, za všechny roky prováděného záchranného výzkumu (24 roků) zatím z fondu na záchranné výzkumy obdrželi podporu jen jednou /v r. 2007/. A to částku pouhých 20000,-Kč /stavba rod. domu manželů Jeřábkových/. Všechny potřebné finance stále poskytuje Nadační fond sv. Hypolita, PdF MU a další sponzoři.

Zápis byl účastníkům komise přečten, doplněn jejich připomínkami z bohaté diskuse a schválen.

Ve Znojmě – Hradišti dne 8.9. 2009

Zapsal: Mgr. Lukáš Kratochvíl

Viděl: Doc. PhDr. Bohuslav Klíma, CSc.